

Průmysl 2008/2009 – bitva o záchranu v zrcadle statistických dat

Industry 2008/2009 - The Battle of Rescue in the Mirror of Statistical Data

Kislingerová Eva

Abstrakt

Príspevek¹ se snaží uchopit současnou situaci v českých průmyslových podnicích. Na statistických datech přibližuje vývoj v posledním čtvrtletí roku 2008 a většiny roku 2009. Těžiště příspěvku představuje shrnutí a hodnocení reakcí průmyslové sféry na nastalý vývoj. Z analýzy chování firem je pak podle autorky patrné, že se ze strany podniků jedná o promyšlená, dobře mířená řešení především z oblasti snižování nákladů a to primárně v oblasti počtu zaměstnanců, která se navzdory situaci snaží o udržení životaschopnosti podniků, ale i k zachování jejich akceschopnosti pro další období.

Klíčová slova: Krize; podnik; hospodárnost.

ÚVOD

Český průmysl zažívá v letech 2008 a 2009 po dlouhé době situaci velkého tlaku na efektivitu a hospodárnost – i tak by bylo možné nazvat dopady rozsáhlé a hluboké krize, která opanovala všechny vyspělé ekonomiky. Samozřejmě je v takové stresové situaci pro manažery velmi těžké přemýšlet o benefitech, které výkyv k recesi může přinést podnikové sféře. Vždyť mnoho firem si během této doby doslova sahá na dno svých možností a nepochybně o tom, že statistiky počtů insolvenčních návrhů, které jsou již v roce 2009 na rekordních hodnotách, přinesou v prvním a druhém čtvrtletí roku 2010 další vzestup. Nicméně krize přichází (mimo jiné) i proto, aby mohly proběhnout nezbytné ozdravné procesy v ekonomice, je proto podstatné vědět, zda se opravdu uskutečňují.

1 STATISTICKÁ FAKTA

Statisticky řečeno probíhal v posledním čtvrtletí roku 2008 a pak i přinejmenším v prvních třech čtvrtletích roku 2009 v českém průmyslu a podnikové sféře v podstatě (dovolím si expresivní a neekonomické slovo) masakr. Šlo o nebývalé poklesy produkce, k jakým došlo navíc během několika málo týdnů, tedy v tak krátké době, jež můžeme označit za zcela neobvyklou. Během ní se zcela změnila veškerá data způsobem, který je historicky natolik neobvyklý a výjimečný, že bychom v minulosti hledali asi obtížně paralely. Data za rok 2008 byla totiž velmi rozličná ve svém vývoji, přesněji v časové řadě. Většina oborů (můžeme říci, že všechny klíčové obory průmyslu) zažila na první pohled naprosto nepochopitelně ostrý výkyv v období od října 2008, kdy sledujeme propady tržeb meziročně například o dvacet i více procent. Je potřebné vysvětlit, proč je použito slovo „nepochopitelné“. K tomu je nutné vrátit se v pocitech v čase zpět a připomenout si pohledy na věc, které byly běžné na podzim roku 2008. Tehdy například pro

---

1 Příspěvek vznikl v rámci řešení výzkumného záměru MSMT 6138439905 „Nová teorie ekonomiky a managementu organizací a jejich adaptační procesy“.

českou ekonomiku předpovídala většina analytických pracovišť pro rok 2009 stále ještě růst a to v rozmezí od čtyř do 0,5 procenta. Odhady z ledna a února 2009 již hovoří o poklesu od 0,5 do dvou procent a v létě 2009 se předpoklad pro tento roku ustálil někde mezi poklesem o pět až šest procent. Konec konců i oficiální místa uznala, že dokonce i v roce 2010 není odpovědně předpokládat nějaký větší růst. Každopádně se v odhadech na rok 2009 odehrála razantní změna, která ukazuje na fakt, že ekonomická obec (stejně tak i politici) nedocenila situaci a neodhadla správně další vývoj. Pravděpodobně nebyla správně vyhodnocena struktura této krize, její rozsah a některé nové momenty, které obsahuje. Nedokázali jsme správně vyhodnotit fakt, že nejde ani o samostatnou recesi plynoucí z hospodářského cyklu, ani o výjimečnou krizi finanční či krizi finančních institucí. Tentokrát se totiž propojily mnohé jednotlivé vlivy a jejich vzájemné násobení znamenalo drastickou změnu globální ekonomické situace. Z jedné strany zde vidíme vliv faktu, že světové hospodářství by prošlo obdobím pomalého růstu nebo recese v každém případě, a to v rámci standardního ekonomického cyklu. Byly již vyčerpány podněty pobídkového šoku započatého na konci osmdesátých let a v devadesátých letech, který přinesl do ekonomiky komputercizaci a digitalizaci, nové mobilní komunikace a další prvky vedoucí k bezprecedentnímu pokroku v oblasti životní úrovně a produktivity práce. První náznaky toho, že zmíněný šok již vyčerpal většinu svého potenciálu, se ale odrazily v tlaku na přehodnocení finančních aktiv, následovalo zjištění, že celý sektor finanční ekonomiky ve vyspělých zemích již dlouhodobě podceňoval rizika a vytvářel zcela nepodložená aktiva, která nesnesla přísnější zkoumání. Krize finančních institucí a celkové důvěry v tuto část národních ekonomik vynásobila původní impuls hospodářského cyklu. Její masivnost ovlivnily i děje a změny ve světové ekonomice, které jinak považujeme (či jsme považovali) jednoznačně za pozitivní. Především nová situace na všech myslitelných trzích, kde nikdy v minulosti nebylo možno obchodovat takové množství různorodých produktů v takovém tempu a v takových objemech, jako nyní. Bezprecedentní růst celkového světového bohatství vedl k tomu, že v investorských institucích se shromáždilo zcela nepochopitelné množství finančních prostředků. Všeobecná informovanost dále přinesla jev, který lze nazvat například „syndrom Al-Kajda“, totiž fakt, že strategové investičních fondů (zvláště hedgeových a suverénních), kteří měli na počátku roku 2008 pod kontrolou celková aktiva v objemu zhruba pět bilionů dolarů, postupovali ve svých operacích velmi podobně nebo téměř identicky. Je to podobný jev, jako u teroristických organizací, které v dnešní době již nepotřebují nutně jednotné ideové a strategické či taktické vedení, protože jejich intelektuální propojení a informační zázemí jsou natolik identické, že sjednocují i reálné kroky a činy. Managementy fondů se dostaly do stejné „pasti“ – vzhledem ke vzdělání, vzhledem k inteligenci jednotlivců, vzhledem ke stejným cílům, volily i stejné strategie, dokonce i stejné jednotlivé taktické varianty. Jakoby koordinované kroky pak dokonce vedly k představám, že jsou tyto fondy součástí jakéhosi spiknutí či úzce vzájemně spolupracují, což možná byla v některých výjimečných situacích pravda, ale nikoliv v celku dění. Svůj vliv na mohutnost krize měl i krach jednání o dohodách z Dauhá, který ovlivnil mezinárodní obchod a dopadl primárně na rozvojové země. Přidaly se ještě další dva momenty – první je dosud nepoznaný vliv psychologie, který z této krize dělá do jisté míry iracionální záležitost. Psychologie samozřejmě hrála v ekonomice vždy silnou roli, zvláště v oblasti obchodování s aktivy, ale zřejmě pod vlivem krize finančních institucí se stala panika běžnou součástí národních ekonomik v míře dosud nikdy nepoznané. Také bychom neměli zapomenout na určitý vliv působení sdělovacích prostředků, který vedl k tomu, že krize se šířila ještě rychleji a silněji, než by to dokázaly všechny ostatní tlaky. Medializace ekonomických problé-

mů, jaké jsme byli svědky především v druhé části roku 2008 a pak během prvního pololetí 2009, je novým prvkem v dějinách ekonomiky a zřejmě až s nějakým časovým odstupem pochopíme, jak silnou roli sehrála v dějích těch let. Jistě však již víme, že vedla také k největší politizaci hospodářských problémů, jakou jsme kdy viděli. Tato krize je tedy výjimečná v řadě směrů a v tomto smyslu slova ji můžeme označit za zcela nový fenomén. Ilustrativní je v tomto směru Tabulka 1.

Tab. 1 - Průmyslová produkce (meziroční indexy – IPP). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

Sekce, subsekcce	Index průmyslové produkce, sezónně neočištěný (stejně období předchozího roku = 100)					
	říjen 2008 p)	listopad 2008 p)	prosinec 2008 p)	září až listopad 2008 p)	říjen až prosinec 2008 p)	leden až prosinec 2008 p)
Průmyslová produkce celkem	92,4	82,6	85,4	93,9	86,8	100,4
Těžba nerostných surovin	90,5	96,6	98,1	95,7	94,9	97,5
Těžba energetických surovin	88,2	96,8	98,4	93,8	94,2	96,9
Těžba ostatních nerostných surovin	95,8	96,4	97,4	99,9	96,4	98,8
Zpracovatelský průmysl	92,5	82,0	84,5	94,1	86,4	100,7
Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků	86,0	86,2	95,4	90,3	88,9	93,1
Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	83,7	74,9	83,2	85,3	80,3	87,8
Výroba usní a výrobků z usní	81,3	77,6	96,1	86,6	83,2	93,5
Zpracování dřeva, výroba dřevařských výrobků	83,3	79,5	82,9	85,7	81,8	88,4
Výroba vlákniny, papíru a výrobky z papíru; vydavatelství a tisk	90,4	80,4	83,4	89,5	84,8	97,1
Výroba koksů, rafinérské zpracování ropy	182,4	133,7	89,0	166,7	121,5	110,8
Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chemických vláken	105,5	92,9	91,9	106,2	97,1	106,1
Výroba pryžových a plastových výrobků	93,8	82,0	81,7	95,0	86,4	99,4
Výroba ostatních nekovových minerál.výrobků	93,8	83,7	86,6	95,0	88,6	96,6
Výroba zákl. kovů,hutních a kovoděl. výrobků	88,0	76,6	74,9	89,6	80,3	97,5
Výroba a opravy strojů a zařízení	90,9	79,7	93,9	92,8	87,9	102,7
Výroba elektrických a optických přístrojů	99,6	90,1	84,5	100,2	91,8	109,8
Výroba dopravních prostředků	85,3	69,7	79,3	86,1	77,7	99,6
Zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	85,9	83,9	90,2	90,5	86,2	98,6
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	89,9	87,2	92,3	90,4	89,8	97,0
Průmyslová produkce celkem	92,4	82,6	85,4	93,9	86,8	100,4
v tom : HPS pro mezispotřebu	92,9	84,1	82,8	94,9	87,0	100,1
HPS pro investice	89,0	75,3	85,0	89,6	82,8	100,8
HPS pro dlouhodobou spotřebu	96,2	80,6	55,2	96,4	79,1	113,3
HPS pro krátkodobou spotřebu	88,7	88,0	100,9	92,2	92,0	94,4
HPS pro výrobu energií	105,8	100,4	91,8	107,5	98,7	101,4

p) předběžné údaje

Následně měla krize řadu dalších průvodních jevů a mnoho aspektů, avšak klíč k pozdějším reakcím českých podniků leží právě v období, o kterém nyní mluvíme, tedy v době posledního kvartálu roku 2008. Jestliže budeme analyzovat příslušná data Českého statistického úřadu, pak za pozornost stojí například porovnání meziročních indexů tří po sobě jdoucích měsíců a to v prvním případě září až listopadu, ve druhém pak října až prosince. Téměř ve všech oborech vidíme, že trend poklesu se zásadně prohloubil a čím blíže konci roku, tím je stav výkonnosti průmyslu horší.²

Jestliže například ještě při započtení září byl meziroční index ve výrobě elektrických a optických přístrojů těsně nad sto, pak bez září, ale s prosincem je to již pouze 91,8. U celého průmyslu vidíme cosi podobného: z mizerného, ale v takovém marasmu ještě přijatelného indexu 93,9 se o měsíc později stává 83,8 – což již nelze nazvat poklesem, ale přesnějším výrazem je nesporně znovu poněkud emotivní, lež výstižné slovo pád. Zvláště výrazně je trend viditelný v případě, kdy do srovnání přibereme poslední sloupek, tedy celkový index za leden až prosinec 2008. Kdybychom měli vývoj popsat zjednodušeně a přímočaře, pak musíme s údivem konstatovat, že během pouhých dvou měsíců se průmysl v České republice, který do té doby celkem spolehlivě působil jako tahoun ekonomiky a který i v nepřátelském prostředí silné koruny a recese v zahraničí dokázal alespoň mírně růst, v podstatě „položil“.

Při hodnocení reakční schopnosti průmyslových podniků v České republice musíme mít stále na mysli, že změna se odehrála velmi rychle a během tak krátké doby, kterou zcela jistě musíme považovat za naprosto neobvyklou. Každopádně výsledkem vývoje v poslední části roku 2008 je velmi realistický a tvrdý pohled managementů průmyslových podniků na výhledy svého vlastního podnikání v příštích několika měsících – to ukazuje jasný fakt, že v žádném případě nedocházelo k podcenění situace nebo k tomu, že by vedení jednotlivých společností propadalo přílišnému optimismu. Při zkoumání těchto dat je znovu potřebné připomenout, že byla sbírána v prosinci roku 2008, tedy ještě v době, kdy řada celkových odhadů vývoje ekonomiky předpokládala pro rok 2009 růst HDP a to bez ohledu na fakt, že dílčí čísla z jednotlivých oblastí již signalizovala, že problém národního hospodářství je daleko hlubší a více spjatý s globálními trendy, než mnohá analytická pracoviště předpokládala. Vedení firem tedy bylo postaveno před zvláštní situací – jejich vlastní zkušenost říkala, že situace je hrozivá. Zároveň oficiální odhady zůstávaly relativně optimistické a politické kruhy dokonce hovořily o možnosti, že krize českou ekonomiku mine.

Následující tabulka ukazuje očekávání českých průmyslových podniků pro příští tři měsíce (data z prosince 2008):

---

2 Přitom, jak známo, je sledování vývoje průmyslu pomocí tříměsíčních dat velmi efektivní, protože lépe než očištění dat nebo jiné metody eliminuje náhodné děje či různé výjimečné události. Srovnání období září až listopad s obdobím říjen až prosinec je v otázce poznání trendu vývoje neobyčejně užitečné.

Tab. 2 - Očekávaný vývoj v průmyslových podnicích podle velikostních skupin (sezónně neočištěno). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

Ukazatel v % podle počtu zaměstnanců	Zvýšení	Neměnnost	Snížení	Saldo (+,-)	Počet podniků
Celková poptávka	6,5	45,1	48,4	-41,9	959
1 – 99	3,6	72,2	24,2	-20,6	169
100 – 299	8,7	62,5	28,8	-20,1	311
300 – 499	10,2	53,1	36,7	-26,5	168
500 – 999	11,6	45,7	42,7	-31,1	195
1000 – 1999	2,3	43,7	54,0	-51,7	77
2000 – 4999	5,8	48,7	45,5	-39,7	34
5000 a více	0,0	21,0	79,0	-79,0	5

Ukazatel v % podle počtu zaměstnanců	Zvýšení	Neměnnost	Snížení	Saldo (+,-)
Ekonomická situace	3,4	67,2	29,4	-26,0
1 – 99	2,7	82,2	15,1	-12,4
100 – 299	6,5	71,9	21,6	-15,1
300 – 499	3,8	73,0	23,2	-19,4
500 – 999	4,1	64,6	31,3	-27,2
1000 – 1999	3,8	60,2	36,0	-32,2
2000 – 4999	3,4	53,8	42,8	-39,4
5000 a více	0,0	91,1	8,9	-8,9
Výrobní činnost	5,5	47,4	47,1	-41,6
1 – 99	5,5	71,2	23,3	-17,8
100 – 299	8,4	62,4	29,2	-20,8
300 – 499	10,8	54,8	34,4	-23,6
500 – 999	8,9	46,1	45,0	-36,1
1000 – 1999	2,6	38,9	58,5	-55,9
2000 – 4999	4,3	50,2	45,5	-41,2
5000 a více	0,0	43,4	56,6	-56,6
Počet zaměstnanců	4,2	42,6	53,2	-49,0
1 – 99	3,7	62,2	34,1	-30,4
100 – 299	3,3	54,0	42,7	-39,4
300 – 499	4,8	51,1	44,1	-39,3
500 – 999	3,4	45,8	50,8	-47,4
1000 – 1999	1,6	39,2	59,2	-57,6
2000 – 4999	0,0	46,0	54,0	-54,0
5000 a více	10,7	0,0	89,3	-78,6

Ekonomická situace v příštích šesti měsících	8,6	66,0	25,4	-16,8
1 – 99	8,5	68,0	23,5	-15,0
100 – 299	11,6	64,8	23,6	-12,0
300 – 499	10,2	66,5	23,3	-13,1
500 – 999	15,5	58,2	26,3	-10,8
1000 – 1999	8,4	62,0	29,6	-21,2
2000 – 4999	3,3	57,2	39,5	-36,2
5000 a více	0,0	100,0	0,0	0,0

Jak vidíme, pesimismus roste téměř přímo úměrně³ s velikostí společnosti, tedy čím větší firma, tím horší odhadovala vyhlídky do prvního čtvrtletí roku 2009 i do prvního pololetí (poslední část tabulky). To je poměrně zajímavý moment a lze ho vysvětlit několika způsoby. Jedním z nich může být hypotéza, že větší firmy mají více odborníků na obecnou ekonomii, kteří jsou lépe připraveni vyvodit ze současných dějů odhad budoucnosti. Pak by jejich pesimismus říkal, že tyto firmy hodnotí současnost a výhledy reálněji. Avšak odpovědi v podobných anketách⁴ povětšinou vycházejí ani ne tak z nějakého teoretického hodnocení makroekonomických dat, ale z praxe konkrétních lidí, kteří se každodenně pohybují v reálném prostředí a tedy nasávají jeho atmosféru. Tyto ankety tedy nehovoří (v optimálním případě) o složitých teoretických modelech, ale o situaci konkrétních společností a o tom, jak na základě faktů o zakázkách a na základě dalších informací vidí stav konkrétní manažeři. Ještě pravděpodobnější ale bude jiné řešení – totiž, že velké společnosti jsou závislejší na exportu a zahraničních odběratelích a jak ještě uvidíme, tak právě zahraniční poptávka klesala ve zkoumaném období rychleji než poptávka domácí. Naopak: střední a malé společnosti bývají silně regionální, nebo pokud exportují, tak nikoliv obecné zboží, ale určitým způsobem speciální výrobky nebo služby. To znamená, že jejich export nemusí být postižen tak, jako vývoz velkých společností.

Když se podíváme na tabulku s výsledky dotazu na vývoj zaměstnanosti v oslovených firmách, pak je znovu vidět, že nejvýraznější dopady očekávaly velké podniky s počtem zaměstnanců přes pět tisíc⁵, kde chtělo propouštět téměř devadesát procent firem (pokud to takto můžeme matematicky velmi nepřesně popsat). Vzhledem k faktu, že právě zde je v anketě zařazeno pouze pět firem, pak poměr skoro 90 ku 10 znamená nejspíše⁶, že čtyři firmy chtěly v příštích měsících propouštět, jedna si však hodlala své zaměstnance uchovat⁷.

3 Výchylky nalezneme například v otázce vývoje v příštích šesti měsících, ale nejsou podstatné.

4 Velkou tradici má obdobné zkoumání například v Německu, ve Velké Británii, v různých podobách je uskutečňováno ve většině vyspělých zemí včetně USA.

5 Jistě - relevance čísel v této skupině je nízká. Vzorek obsahuje dohromady pouze pět tak velkých podniků, výsledná čísla při takto malém vzorku dost dobře nemohou být reprezentativní. Určitě jim ale můžeme dát minimálně orientační vážnost. Ostatně v rámci České republiky zase neexistuje příliš mnoho firem s počtem zaměstnanců vyšším, než je pět tisíc lidí.

6 Můžeme si představit i to, že by se oněch deset procent, které v anketě dostala odpověď „neměnná“, rozložilo mezi dvě společnosti, zbylé tři pak budou představovat devadesát procent odpovědi. Je to ale hodně teoretická představa.

7 Bylo by velmi zajímavé vědět, jak se nakonec tato jedna konkrétní firma zachovala a jak dlouho jí vydrželo původní přesvědčení, že situaci bude možné zvládnout bez propouštění.

Pochopitelně, že následující měsíce a především první pololetí roku 2009 ukázalo, že onen pesimismus u velkých společností měl naprosté opodstatnění. Jak již nyní víme, nastalo v roce 2009 mohutné propouštění motivované potřebou managementů dosáhnout alespoň nějaké rovnováhy v daném ekonomickém prostředí, ulevit cash flow, pokusit se o seriózní výsledek v oblasti zisku a především produktivity práce. Vedle faktu, že na těchto datech bývají závislé platy nejvyšších představitelů firem, pak alespoň do jisté míry přijatelné výsledky za poslední část roku 2008 a první měsíce roku 2009 mohly firmám pomoci i k získání případných úvěrů. To znamená, že podniky nijak nezdůrazňovaly fakt, že restrukturalizují svůj provoz. Hlavně se ale snažily snižovat fixní i další náklady tak, jak to v dané chvíli považovaly managementy za potřebné pro jednání s bankami u úvěrování výroby. A jelikož skoro nejzřetelnější projevem snižování nákladů je propouštění zaměstnanců, kde je ostatně možné dosáhnout i poměrně značných absolutních úspor, tak právě na tuto oblast se většina českých společností v menší či větší míře zaměřila.

Velmi zajímavé srovnání nenabízí také očekávání vedení průmyslových podniků podle odvětví. V podstatě jsme viděli na první pohled velmi nadějnou skutečnost, totiž že podniky z oboru dobývání nerostných surovin a z energetiky očekávaly buď stagnaci své produkce, nebo jenom mírný pokles v řádu jednotlivých procent. Přesto těžbařské společnosti chtěly propouštět v podstatě stejně často (to však neříká, že také stejně masivně), jako zpracovatelský průmysl.

Tab. 3 - Očekávaný vývoj v příštích třech měsících podle odvětví. Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

Ukazatel v %	Růst	Neměnnost	Pokles	Saldo (+,-)
Ekonomická situace				
Průmysl celkem	3,4	67,2	29,4	-26,0
Dobývání surovin	13,5	82,2	4,3	9,2
Zpracovatelský průmysl	2,9	64,6	32,5	-29,6
Energetika	6,9	93,1	0,0	6,9
Výrobní činnost				
Průmysl celkem	5,5	47,4	47,1	-41,6
Dobývání surovin	14,2	80,7	5,1	9,1
Zpracovatelský průmysl	4,8	43,2	52,0	-47,2
Energetika	11,0	87,0	2,0	9,0
Celková poptávka				
Průmysl celkem	6,5	45,1	48,4	-41,9
Dobývání surovin	13,9	29,4	56,7	-42,8
Zpracovatelský průmysl	6,0	42,3	51,7	-45,7
Energetika	10,9	80,8	8,3	2,6
Celkový export				
Průmysl celkem	5,7	48,4	45,9	-40,2
Dobývání surovin	0,7	95,4	3,9	-3,2
Zpracovatelský průmysl	6,3	42,8	50,9	-44,6
Energetika	0,0	100,0	0,0	0,0

Celkový dovoz				
Průmysl celkem	3,7	52,5	43,8	-40,1
Dobývání surovin	0,0	47,1	52,9	-52,9
Zpracovatelský průmysl	4,1	48,4	47,5	-43,4
Energetika	0,0	100,0	0,0	0,0
Počet zaměstnanců				
Průmysl celkem	4,2	42,6	53,2	-49,0
Dobývání surovin	0,2	34,7	65,1	-64,9
Zpracovatelský průmysl	1,5	41,9	56,6	-55,1
Energetika	25,5	62,2	12,3	13,2
Celková ekonomická situace v příštích šesti měsících				
Průmysl celkem	8,6	66,0	25,4	-16,8
Dobývání surovin	3,8	90,6	5,6	-1,8
Zpracovatelský průmysl	9,2	62,8	28,0	-18,8
Energetika	1,5	98,3	0,2	1,3

2 REAKCE PRŮMYSLOVÉ SFÉRY

Již jsme v předchozích částech naznačili, že podniková sféra reagovala na produkční šoky v říjnu, v listopadu a v prosinci roku 2008 zásadním snížením počtu pracovníků a že firmy v této praxi podle vlastních vyjádření hodlaly pokračovat i nadále. V dané chvíli bylo jejich rozhodnutí jednoznačné – mělo jít přinejmenším o nejbližší tři měsíce, tedy o leden až březen roku 2010. Z dnešního pohledu nám pochopitelně řada těchto představ připadá stále ještě příliš optimistická – je však jednoduché soudit, když nyní známe daleko přesněji hloubku a opravdovou vážnost potíží, které česká ekonomika musí překonávat⁸.

Nicméně – pokud si vezmeme standardní (myšleno obvyklé a nejčastější, nikoliv nutně nejlepší a nejvýhodnější pro budoucnost) odpovědi firem na vývoj podobného typu, tedy na prudký pokles odbytu a objednávek, pak by měly mít (tradičně) zhruba tuto strukturu:

1. Snížení výdajů na public relations, marketing, vzdělávání a kurzy i další „zbytečné“ aktivity, tento krok je první v pořadí v drtivé většině společností, i když je mnohdy problematický a nepřinese žádné zásadnější efekty. Již jenom proto, že investice do lidských zdrojů a PR nebývají ve většině průmyslových podniků svým objemem nijak zásadní a jejich snížení vlastně nic podstatného neřeší. Avšak z hlediska managementu jde logicky o první krok, neboť má téměř okamžité výsledky.
2. Omezení tvorby zásob jak na vstupu (ochlazení nákupní aktivity), tak i v produkci (včasné omezení výroby tak, aby produkce nezatěžovala sklady) – primárně jde o to, aby firma měla

⁸ Jen na okraj: zvláštní je, že většina vědecké obce, analytiků a dokonce i politiků hovoří v této souvislosti většinou ve velmi obecné rovině, tedy právě o tom, co musí „ekonomika země překonávat“ – bylo by dobré si občas také všimnout, kdo tuto ekonomiku vlastně tvoří a představuje, že jde o firmy, podnikatele, živnostníky a zaměstnance, tedy o lidské osudy a lidské problémy. Časté zdůrazňování roviny „HDP“ nás poměrně nebezpečně vede k tomu, abychom přehlíželi „lidský rozměr“ krize, což by nás za prvé připravilo z vědeckého hlediska o mnohá poučení, především to však svádí k „dehumanizaci“ krize a k jejímu chápání jako „technického“ problému, který je řešitelný zase jenom „technickými“ metodami.

minimum prostředků vázaných v rozpracované výrobě a dosáhla v dané situaci maximálního kladného stavu cash flow. Tento krok přichází mnohdy velmi opožděně a je pravděpodobné, že i v posledním čtvrtletí roku 2008 neproběhl tak razantně, jak asi proběhnout měl⁹.

3. Zastavení nebo odložení investic, kromě těch, které jsou naprosto nezbytné pro udržení produkce i v nižším objemu – například pokud je v projektu nahrazení několika pracovních sil novým strojem, je velmi pravděpodobně lepší tuto investici odložit a zůstat u substituce lidskou prací, nezvýší se fixní náklady, cena práce neporooste a spíše bude v krizi klesat. Tento trend je zjevný a firmy takto zcela jistě většinou postupují. Sice to vede k přenášení problému s odbytem na výrobce nástrojů, strojů nebo dodavatele investičních celků, ale to jaksí „patří k věci“.
4. Přehodnocení personální politiky se snahou udržet produktivitu práce na jednoho zaměstnance na původní úrovni, to znamená propouštění nejprve agenturních pracovníků a později, pokud není jiné cesty, tak i vlastních kmenových lidí. Slabé firmy v podobné situaci mnohdy přicházejí o budoucí možnost lepší konkurenční schopnosti, neboť jsou nuceny pouštět i vysoce kvalifikované pracovníky. Naopak silné společnosti se v takových situacích dokážou personálně posílit, zlepšit kvalitu svých zaměstnanců a po obnovení konjunktury z toho dlouhodobě těžit. Do kategorie těchto opatření patří i dohody o zkrácených pracovních týdnech nebo dnech, odstávky výroby a další obdobné racionalizační kroky.
5. Jednání o zajištění vnějších zdrojů na další období, standardním průvodcem krizí je neochota bank půjčovat v takových objemech jako dříve, což je vlastně zohlednění nových tržních rizik. Silné podniky jsou v takové situaci schopny dát bankám záruky a popřípadě se spolupodílet na zvýšení objemu financování, například posílením vlastního kapitálu. Finančně slabé firmy však v těchto jednáních většinou neuspějí a nedokáží přesvědčit banky o serióznosti svých představ. To pak vede k vážným potížím nejen během samotného poklesu ekonomiky, ale v ještě větší míře to brzdí podobnou firmu v době, kdy se ukáže potenciál obnovení růstu.
6. Snižování drobných provozních nákladů, pozastavování zaměstnaneckých výhod. Tyto kroky bývají již odrazem jisté hladiny zoufalství (například omezování nákupů kávy, pití pro zaměstnance, kancelářských potřeb a dalších obvyklých věcí potřebných pro denní agendu, omezení činnosti úklidových firem v provozovněch společnosti a podobně). Tyto určité „luxusní“ náklady sice zaslouží revizi téměř kdykoliv a skoro vždy je v nich možno škrtnat, ale objemy ušetřených prostředků jsou tak malé, že to skoro „ani nestojí za tu námahu“. Pokud se zjistí, že tímto způsobem je možné ušetřit větší prostředky, pak je to prachmizerné vysvědčení managementu.
7. Snížení nákladů na vedení společnosti. Obvykle (nikoliv vždy) jde o poslední krok, a když se již firma potápí, management oznámí motivačně snížení vlastních odměn a platů¹⁰.

9 K tomuto odváznému tvrzení svádí výsledky tvorby HDP ve čtvrtém čtvrtletí roku 2008 tak, jak je zveřejnil Český statistický úřad. Podstatné na nich je, že ekonomika si sice udržela reálný meziroční růst formulovaný původně (13. února 2009) jako jedno procento s tím, že v březnu byl odhad snížen na 0,7 procenta. Zmíněné zásoby se ve čtvrtém čtvrtletí sice snížily, ale jenom o necelé tři miliardy korun (ve srovnání s předchozím obdobím), tedy marginálně. To znamená, že v meziročním srovnání měl jejich stav na vývoj hrubého domácího produktu jednoznačně pozitivní vliv (pozitivní ve smyslu, že ovlivnil vyšší produktu směrem vzhůru, nikoliv tím, že by byl malý pokles zásob nutně „správný“ a „ekonomicky dobrý“). Obvyklým vývojem poslední části roku je totiž výrazný pokles zásob daný vysokou spotřebou jak vlády, tak obyvatelstva, to se ale tentokrát nekonalo.

10 Samozřejmě, že v mnoha případech jsou manažeři rozumní a korektní, to znamená, že když se nedaří, sáhnou nejprve na svoje vlastní platy a požadavky. Především ve Spojených státech proběhla mohutná vlna různorodého

Český průmysl velmi pravděpodobně všechny tyto kroky dělal a i nadále dělá¹¹, i když nikoliv u všech je možné to již nyní dokázat na dostatku dat a informací. Každopádně zajímavé údaje nám poskytuje následující tabulka:

Tab. 4 - Zaměstnanost a mzdy v průmyslu (meziroční indexy). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

	Index (stejně období předchozího roku = 100)					
	říjen 2008 p)	listopad 2008 p)	prosinec 2008 p)	září až listopad 2008 p)	říjen až prosinec 2008 p)	leden až prosinec 2008 p)
Průmysl ČR						
Průměrný počet zaměstnaných osob	97,8	96,5	95,3	97,7	96,5	99,9
Průměrná měsíční mzda nominální	105,7	102,4	109,8	105,4	105,8	108,2
reálná	99,8	98,1	106,0	99,8	101,1	101,9
Průměrná hodinová mzda 1)	111,8	114,7	108,2	108,1	111,8	108,4
Produktivita práce 2)	94,9	85,4	91,9	96,0	90,7	100,2
C Těžba nerostných surovin						
Průměrný počet zaměstnaných osob	98,7	97,9	98,2	98,7	98,3	98,1
Průměrná měsíční mzda nominální	113,9	109,5	122,7	111,7	115,9	114,7
reálná	107,5	104,9	118,4	105,9	110,8	108,0
Průměrná hodinová mzda 1)	116,8	116,5	114,2	111,7	117,1	113,1
Produktivita práce 2)	99,4	96,9	88,8	97,1	95,3	99,6
D Zpracovatelský průmysl						
Průměrný počet zaměstnaných osob	98,0	96,6	95,3	97,9	96,6	100,3

snížování platů vedení firem v násobcích oproti snížování platů ostatních zaměstnanců. Byla a je to logická reakce na fakt, že důvěryhodnost managementu mnoha společností byla otřesena poté, co se výsledky firem ukázaly jako velmi špatné a mnoho i velkých podniků se dostalo na hranu krachu. Pokud tedy vedení chtělo po zaměstnancích, aby přistoupili na některou z forem snížení mezd, pak muselo přijít s tím, že jejich vlastní příjmy poklesnou výrazněji, než příjmy řadových zaměstnanců.

¹¹ Formulace pravděpodobně není alibismus, ale prosté přiznání faktu, že zatím můžeme pracovat pouze s obecnými statistickými daty, která nejsou vhodná k posouzení všech úsporných kroků a racionalizačních opatření. Navíc je zde jeden naprosto zřejmý fakt – zda byla snaha managementu podniků dostatečná, zda byla přijata opatření adekvátní k situaci, to všechno se dozvíme až podle výsledků. Což v tomto případě může být například počet firem v insolventci v roce 2010.

Průměrná měsíční mzda nominální	105,3	101,8	108,8	104,9	105,1	107,8
reálná	99,4	97,5	105,0	99,4	100,5	101,5
Průměrná hodinová mzda 1)	111,6	114,4	107,8	107,9	111,5	108,1
Produktivita práce 2)	94,6	84,7	90,6	95,9	90,0	99,9
E Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody						
Průměrný počet zaměstnaných osob	92,5	92,8	92,8	92,7	92,7	92,9
Průměrná měsíční mzda nominální	108,0	107,3	111,8	109,3	109,1	112,6
reálná	101,9	102,8	107,9	103,6	104,2	106,0
Průměrná hodinová mzda 1)	111,3	116,4	103,9	110,0	110,9	111,8
Produktivita práce 2)	100,5	94,2	108,7	100,1	101,5	107,5

1) Vypočteno podle objemu zúčtovaných mzdových prostředků k počtu odpracovaných hodin v daném období.

2) Propočteno jako podíl indexu tržeb z průmyslové činnosti (ve stálých cenách) a indexu počtu zaměstnaných osob a agenturních pracovníků.

p) předběžné údaje

Tabulka ukazuje, že průmysl v závěru minulého roku v žádném případě pouze nečekal na potvrzení trendu zhoršení ekonomické situace a jednal relativně velmi rychle. Průměrný počet pracovníků klesal – nikoliv však takovým tempem, jakým se snižovala produkce. To je však naprosto normální a tohoto efektu by nebylo možné dosáhnout v jakékoliv ekonomice, navíc proces propouštění přebytečných zaměstnanců je v České republice relativně drahý a nesporně poměrně dlouhý, není tedy divu, že restrukturalizační snahy firem zaostávaly za tím, jak rychle se vyvíjí ekonomická situace. Lednová data o vývoji nezaměstnanosti ukazovala na rychlé propouštění a dávala tak určitou naději, že výkazy produktivity práce se budou v následujícím čase zlepšovat¹². Znovu musíme poznamenat, že celková atmosféra sice byla a v druhé části roku 2009 stále ještě je nakloněná výrazným úsporám a racionalizacím nákladů, stejně jako dříve však jde o to, zda se trend podaří opravdu prosadit a poté udržet – tedy, zda v době postupného rozjezdu ekonomiky, který lze očekávat alespoň v náznacích v posledních měsících roku 2009, bude průmysl schopen nastartovat bez dalších injekcí lidských zdrojů¹³.

12 To se i potvrdilo. Kdybychom vzali data za srpen 2009 (vydáno 12. října 2009), tedy za měsíc, kdy již byla situace alespoň relativně stabilizovaná, pak uvidíme meziroční pokles počtu zaměstnanců o 14 procent (podniky s padesáti a více zaměstnanci), pokles produkce činil již jenom 8,4 procenta. Ovšem nepřeceňujme situaci – pokles tržeb činil 13,7 procenta (výsledkem recese byl pokles cen), přitom zbylým zaměstnancům rostly poměrně razantně mzdy – meziročně o 5,4 procenta. To tedy znamená, že v určité uklidněné fázi krize se pokles počtu zaměstnanců dostal do souladu s poklesem tržeb, nicméně produktivita měřená příjmem firmy byla stále nižší než před rokem. Co je dalším podstatným momentem, srpnem se již statistiky dostaly pomalu do období, kdy se základnou začínaly stávat problematické měsíce roku 2008, dosažení lepších výsledků tedy nemělo být tak fatálním problémem jako dříve.

13 Možná může působit poněkud cynicky, když je zde představa oživení spojována s tím, aby nebylo doprovázeno novou zaměstnaností, ale z hlediska rychlého finančního ozdravení celého sektoru by to bylo velmi užitečné. Pokud by se podařilo zvyšovat produkci a především tržby bez nových pracovních sil, průmysl by podstatně rychleji zacelil rány, které mu během krizového období vznikly a ještě vznikají budou v časech dozvuků krize. Například existuje vysoká pravděpodobnost, že počet lidí bez práce poroste soustavně až do poloviny roku 2010 a to přes fakt, že již

Podniky na konci roku 2008 před sebou měly velmi vážnou perspektivu, která byla definována nejpřesněji údaji o nových zakázkách. Data ke konci prosince roku 2008 byla opravdu vážná a ukazovala spíše na to, co se opravdu stalo: totiž, že krize v průmyslu bude hlubší a bolestivější než jsme si tou dobou dokázali vlastně představit. Úroveň nových zakázek byla opravdu hrozivě nízká co hůře – jejich úpadek se prohluboval i nadále. V samotném prosinci byl stav nových zakázek o 25 až třicet procent nižší nežli ve stejném období roku 2007¹⁴. To byl výhled neobyčejně špatný a pro mnoho podniků ukazoval likvidační rozměry se všemi důsledky, neboť existoval reálný předpoklad, že na takto nízkou hladinu nebudou schopny nastavit znovu své výrobní mechanismy. Proto bylo možné předpokládat, že v únoru a ještě dále v březnu dojde k dalším vlnám snižování počtu pracovníků v průmyslových podnicích. To se i stalo – jak je vidno ze srpnového údaje, kdy se počet zaměstnanců meziročně snížil o již zmíněných 14 procent.

Samozřejmě, že racionalizace produkce, ořezání „luxusních“ nákladů a všechny tyto další kroky byly z hlediska střednědobého rozvoje (a zejména z hlediska dlouhodobé perspektivy firmy) velmi nutné kroky, které by v budoucnu měly vést k výraznému posílení konkurenční schopnosti. Avšak tento závod s časem, kdy se managementy firem snaží snížit náklady dostatečně rychle na to, aby udržely své firmy životaschopné, byl pouze první etapou boje o přežití. Jestliže se podíváme ještě jednou na tabulku vývoje zakázek v průmyslu, pak vezměme jako fakt, že v prvním a druhém čtvrtletí roku 2009 vzniklo v mnoha oborech naprosto extrémně konkurenční prostředí. Jestliže poklesly zakázky na hladinu 75 – 70 procent minulého roku, pak se nám samovolně „zahustí“ trh, objeví se na něm nové volné kapacity výroby a s tím i nová konkurenční schopnost. To však není vše, musíme si uvědomit, že stejné procesy probíhají v cizině a tudíž že i tamní producenti mají nyní významné volné kapacity, jejichž naplnění je pro mnohé z nich otázkou bytí nebo nebytí společnosti. Nová konkurence vedla právě v prvních dvou čtvrtletích roku 2009 k výraznému tlaku na ceny a následně (i když stále ještě hovoříme o prvním pololetí roku) k růstu počtu insolvenčních návrhů a zvýšení množství subjektů, které budou opouštět ekonomiku.

Když se podíváme pozorně na zmíněnou tabulku nových zakázek, pak je velmi zajímavé sledovat, jaké indexy poklesu ukazují zakázky celkem a zakázky z ciziny – jejich snížení je výraznější a tedy neobyčejně bolestivé:

---

začne probíhat určité oživení. Podobně můžeme až v pololetí 2010 očekávat nejvyšší procento lidí bez práce. Čili: doznívání krize bude přinášet největší sociální dopady.

14 Samozřejmě existují nemalé rozdíly v odvětvích i v regionech.

Tab. 5 - Zakázky v průmyslu (indexy). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

Vybrané oddíly OKEČ	Index zakázek								
	říjen 2008		listopad 2008		prosinec 2008		leden 2008 až prosinec 2008		
	Celkem	z toho: ze zahraničí	celkem	z toho: ze zahraničí	celkem	z toho: ze zahraničí	celkem	z toho: ze zahraničí	
Zakázky celkem	a) b)	75,8 91,5	78,9 91,1	69,8 82,5	66,2 80,8	75,2 88,4	70,8 86,9	94,1 x	91,6 x
Výroba textílií a textilních výrobků	a) b)	74,0 96,5	72,0 95,5	68,4 81,8	65,6 81,0	77,6 81,0	76,5 81,8	83,8 x	80,6 x
Výroba oděvů, zpracování a barvení kožehřín	a) b)	57,5 76,6	47,3 70,0	73,6 112,3	69,8 131,5	59,9 75,3	53,5 69,7	73,9 x	67,9 x
Výroba vlákniny, papíru a výrobků z papíru	a) b)	78,5 102,7	79,1 98,3	66,5 81,1	66,5 79,2	78,4 95,3	78,9 96,5	88,0 x	86,1 x
Výroba chemických látek, přípravků, léčiv a chem.vláken	a) b)	101,8 85,3	93,1 90,9	88,7 83,9	75,7 74,6	79,8 81,2	80,4 96,3	104,5 x	92,8 x
Výroba základních kovů a hutní výroba	a) b)	88,0 85,0	87,5 80,5	68,3 76,1	64,6 73,5	87,4 105,5	118,1 140,7	98,5 x	98,2 x
Výroba kovových konstrukcí a kovodělných výrobků	a) b)	95,6 106,9	79,8 95,3	80,0 75,4	84,9 96,8	108,2 101,9	104,4 87,7	108,2 x	102,3 x
Výroba a opravy strojů a zařízení j.n.	a) b)	67,9 92,9	81,7 99,2	64,9 78,3	60,8 68,8	68,3 87,3	66,4 88,6	91,5 x	93,7 x
Výroba kancelářských strojů a počítačů	a) b)	97,3 114,3	74,4 116,9	77,1 86,0	57,6 90,6	97,9 99,9	96,8 112,2	89,1 x	65,0 x
Výroba elektrických strojů a zařízení jinde neuvedených	a) b)	69,6 84,5	70,6 88,5	62,3 87,5	63,2 83,9	64,6 80,7	58,1 67,5	89,3 x	89,8 x
Výroba radiových, televizních a spojových zařízení a přístrojů	a) b)	106,1 78,2	91,9 67,1	69,6 68,9	57,7 75,4	85,3 109,3	79,1 113,7	125,3 x	122,4 x
Výroba zdravotnických, přesných, optických a časoměrných přístrojů	a) b)	86,3 102,5	81,4 97,3	89,2 108,4	73,9 98,3	79,0 71,1	85,7 82,1	103,9 x	99,7 x
Výroba motorových vozidel (kromě motocyklů), výroba přívěsů a návěsů	a) b)	73,4 89,9	72,8 91,1	64,3 86,5	64,4 83,0	58,6 73,7	50,0 66,8	86,2 x	84,4 x
Výroba ostatních dopravních prostředků a zařízení	a) b)	19,1 83,3	111,9 122,2	96,6 93,5	107,9 88,7	102,9 137,2	79,7 113,0	89,7 x	112,6 x

a) mezitřídňový měsíční index (stejný měsíc přechozího roku =100) v b.c.

b) mezitřídňový měsíční index (předchozí měsíc = 100) v b.c.

To ukazuje, že v období října až prosince jsme část dopadů krize „dovezli“ tím, že snížení poptávky v cizině je z mnoha různých důvodů dynamičtější nežli pokles poptávky domácí. I jenom letný pohled do tabulky prozradí, že nejhůřší situace v nových zakázkách byla podle očekávání v automobilovém průmyslu, kde nové zakázky v prosinci poklesly na úroveň 58,6 procenta loňského roku a poptávka ze zahraničí dokonce opravdu na neuvěřitelnou rovnou polovinu prosince 2007. Naštěstí se ukázalo, že již první měsíce roku 2009 byly pozitivně ovlivněny rozhodnutím německé vlády (a dalších vlád evropských zemí) zavést „šrotovné“, tedy ekologickou likvidaci automobilu staršího devíti let (nebo jiného počtu let) výměnou za dotaci auta nového. Tato podpora trhu s automobily vyvolala velký zájem Němců a prodeje především malých a středních vozů se zásadně zrychlil. Podobný efekt přišel i v jiných státech a jak známo, měl velmi kladný dopad na český dodavatelský průmysl i na producenty automobilů takových.

Tab. 6 - Nové průmyslové zakázky - meziroční indexy (běžné ceny). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

	2006				2007				2008				2009	
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2
Průmysl ČR	122,2	121,3	117,0	118,7	112,5	107,3	114,3	111,1	106,8	105,3	98,7	79,2	75,8	77,8

Navíc tvrzení o poklesu neplatí ve všech oborech a v některých konkrétních dokonce fungovala i v těchto měsících poptávka po nových zakázkách jako stimulant růstu, ale šlo o tak malé ostrůvky, navíc časově omezené, že v rámci celkových statistických proudů neměly žádný větší význam.

Dalším podstatným jevem, který se odehrával v průmyslu prvního čtvrtletí roku 2009 a o které jsme se již krátce zmínili, bylo naprosté a téměř absolutní zastavení investičních procesů. Zdroje z průmyslu jako takového signalizovaly, že byly zastaveny veškeré investice, které ještě zastavit šly – pokud by jejich neuskutečnění neohrožovalo přímo existenci firmy. To je velmi silný signál o tom, že průmysl se připravoval na delší než jenom několika měsíční propad odbytu. Velmi pravděpodobně v první fázi (podzim 2008 až jaro 2009) na zastavování investiční aktivity měly vliv také bankovní domy, které v podstatě uzavřely své linky pro průmyslové firmy.

Pokud se pak podíváme na další vývoj v průmyslu, jaký nastal v letních měsících roku 2009, pak vidíme, že pomalu docházel ke snižování meziročního propadu produkce.

Přitom snížení tržeb v meziročním srovnání je větší než pokles produkce a to podobně, jako jsme to již jednou zmínili dříve – to znamená, že průmysl i v létě 2009 dosahoval horších cen při prodeji svého produktu než o rok předtím, i když rozdíl již snad nebyly tak výrazné, jako zpočátku roku 2009. Ostatně toto tvrzení je také statisticky přesvědčivě dokázáno, jak lze ostatně doložit na následujících tabulkách:

Tab. 7 - Průmyslová produkce (meziroční indexy). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

CZ-NACE	Index (stejně období předchozího roku = 100)					
	červen 2009 p)	červenec 2009 p)	srpen 2009 p)	květen až červenec 2009 p)	leden až srpen 2009 p)	září 2008 až srpen 2009 p)
Průmysl ČR (B+C+D)*)	88,2	81,8	91,6	83,0	82,6	85,5
B Těžba a dobývání	122,9	85,5	86,8	93,1	90,8	90,8
C Zpracovatelský průmysl	86,3	80,4	91,0	81,6	80,8	84,4
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu *)	96,0	96,6	100,3	94,6	96,4	93,5

*) bez 35.3 - Pára a horká voda, dodávání páry a klimatizovaného vzduchu, led

Tab. 8 - Indexy cen průmyslových výrobců ve 3. čtvrtletí 2009. Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

		2009				
		stejně období předchozího roku = 100				
		2. čtvrtletí	červenec	srpen	září	3. čtvrtletí
	Ú H R N	96,4	95,1	94,9	94,6	94,8
B	NEROSTNÉ SUROVINY	94,6	93,6	92,1	94,3	93,3
C	VÝROBKY ZPRAC.PRŮMYSLU	94,0	92,5	92,2	91,7	92,1
CA	POTR.VÝR., NÁPOJE, TABÁK	96,2	95,0	94,4	94,3	94,6
CB	TEXTIL,ODĚVY,USNĚ	100,2	100,0	100,2	99,9	100,0
CC	DŘEVO, PAPÍR, TISK	96,7	97,1	96,8	97,3	97,1
CD	KOKS A RAFIN.ROPNÉ PROD.	62,8	61,9	68,8	69,1	66,5
CE	CHEMICKÉ LÁTKY A VÝROBKY	92,9	94,8	94,0	89,0	92,6
CF	ZÁKL.FARMACEUTICKÉ VÝR.	106,5	103,7	103,4	103,2	103,4
CG	PRYŽOVÉ A PLASTOVÉ VÝR.	96,9	97,0	96,5	96,7	96,8
CH	OBEK.KOVY,KOVODĚL.VÝR.	90,7	83,9	80,9	79,8	81,5
CI	PC, ELEKTRON.A OPT.PŘÍSTR.	101,3	100,6	99,6	99,0	99,7
CJ	ELEKTRICKÁ ZAŘÍZENÍ	94,6	95,8	97,4	98,1	97,1
CK	STROJE A ZAŘÍZENÍ J. N.	102,1	101,6	101,2	100,9	101,3
CL	DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY	101,0	101,9	100,2	99,7	100,6
CM	NÁBYTEK, OST.V.ZPRAC.PR.	104,2	103,6	103,2	102,8	103,2
D	ELEKTŘINA, PLYN, PÁRA	111,0	110,9	110,9	110,9	110,9
E	VODA, JEJÍ ÚPRAVA A ROZVOD	106,9	106,9	106,9	106,9	106,9

Jak je vidno, cenové indexy v klíčových odvětvích průmyslu neukazují zatím, že by se měla situace v tomto směru nějak zásadně normalizovat a že bychom měli očekávat návrat k cenám půl roku starým. Naopak by měly průmyslové firmy předpokládat, že vzpamatování cen bude ještě nějakou dobu trvat a návrat na hladinu roku 2008 je zatím v nedohlednu. Jestliže v meziročním srovnání ještě mohou některé oblasti působit tak, že odolávají cenové depresi výrazněji než jiné, pak pohled na mezi čtvrtletní data je méně optimistický:

Tab. 9 - Indexy cen průmyslových výrobců (předchozí čtvrtletí = 100). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

Kód	Název	2008	2009		
		4.čtvrtletí	1.čtvrtletí	2.čtvrtletí	3.čtvrtletí
	Ú H R N	97,3	99,3	98,6	99,5
B	Nerostné suroviny	97,1	99,2	96,8	100,1
C	Výrobky zprac.průmyslu	96,7	97,2	98,6	99,3
CA	Potr.výr.,nápoje,tabák	98,1	98,2	99,0	99,2
CB	Textil,oděvy,usně	100,2	100,7	99,6	99,5
CC	Dřevo,papír,tisk	99,2	100,0	98,8	99,1
CD	Koks a rafin.ropné prod.	72,1	79,4	109,7	106,0
CE	Chemické látky a výrobky	94,3	87,6	105,9	105,8
CF	Zákl.farmaceutické výr.	100,2	100,5	103,1	99,6
CG	Přyzové a plastové výr.	99,5	99,1	98,7	99,4
CH	Obec.kovy,kovoděl.výr.	97,9	94,5	91,9	95,8
CI	PC, elektron.a opt.přístr.	101,6	102,1	98,5	97,6
CJ	Elektrická zařízení	96,5	98,7	100,6	101,3
CK	Stroje a zařízení j.n.	100,7	101,4	99,7	99,4
CL	Dopravní prostředky	101,3	104,2	97,8	97,4
CM	Nábytek, ost.v.zprac.pr.	101,3	101,4	100,4	100,1
D	Elektřina,plyn,pára	101,0	111,0	99,0	100,0
E	Voda,její úprava,rozvod	100,0	106,7	100,2	100,0

Jestliže bychom měli potenciál českého průmyslu měřit podle jeho schopnosti udržet svoje ceny i v depresi a silící konkurenci na trzích, pak jsou výsledky třetího kvartálu roku 2009 naprostým fiaskem. Meziměsíční poklesy totiž zaznamenávají i odvětví, která dlouhodobě krizi čelila schopně a s nemalou dávkou životní energie. V celém českém průmyslu je pouze jediný obor, který udržel od posledního čtvrtletí 2008 do konce třetího čtvrtletí 2009 vždy růst cen (ve srovnání kvartálu proti předchozímu kvartálu) a tímto oborem je výroba nábytku a ostatní zpracovatelský průmysl (čili jinde neuvedený). Naopak obory, kde se celé sledované období ceny soustavně snižovaly, bychom našli o něco více – jde o potravinářství a tabák, produkci pryžových a plastových výrobků a také o zpracování kovů a kovodělnou výrobu.

Rozhodující však je, že většina oborů měla ve sledovaných čtyřech obdobích alespoň tři období poklesu nebo období dvě, ale s výraznějšími čísly, než jakých bylo dosaženo v čase vzestupu cen. Během těchto čtyř kvartálů tedy úhrnné průmyslové ceny klesaly v průměru o více než 1,3 procenta za čtvrtletí, což je dosti podstatné snižování, které producenty nutně zatěžuje a především snižuje jejich přidanou hodnotu. Samotné snížení odbytu (snížení poptávky na trhu) vedlo ke značnému oslabení finanční síly průmyslu. Logický důsledek tohoto vývoje, tedy snížení cen, je

ale dalším velmi vážným aspektem současné éry. Můžeme navíc předpokládat, že oživení nebude nijak zásadní (což ukazují již výše zmíněná data o poptávce za letní měsíce 2009), dále musíme brát v potaz, že některé dopady recese se budou projevovat velmi dlouho a dokonce teprve začnou narůstat v době, kdy již půjde ekonomika vzhůru (například to plně platí o insolvenčních podáních, kterých lze nejvíce očekávat v polovině roku 2010 a možná dokonce ještě po tomto období). Také nezaměstnanost ještě poroste a stane se zřejmě hlavním momentem roku 2010, když pravděpodobně ještě v prvních měsících překročí deset procent a zřejmě minimálně do pololetí se nijak nesníží. K 30. září 2009 vzrostl počet lidí bez zaměstnání evidovaných na Úřadu práce na více než půl milionu a míra nezaměstnanosti dosáhla 8,6 procenta. Oproti srpnu se příliš nezvýšila, pouze o 0,1 procentního bodu, mezitím se ale zvýšila o 3,3 procentního bodu, to je o více než 180 tisíc lidí¹⁵.

Proto pokud bychom však hledali nějaký výrazný důkaz o tom, že se ekonomická situace postupně vrací k normálu, pak ho nenacházíme ani v číslech o průmyslové produkci nebo případně o tržbách průmyslových podniků, ani v datech o vývoji nezaměstnanosti, ani v jiných veřejně dostupných datech. Například samotné snížení propadu výroby v průmyslu je sice zajímavé a do jisté míry potěšující, avšak v žádném případě z něj není možné dovodit, že by krize končila nebo že bychom ji mohli považovat za zvládnutou. A i kdybychom snad zaváhali a některá čísla z poslední doby vzali značně optimisticky, pak by bylo dobré podívat se na volatilitu vývojových řad průmyslu jak u produkce, tak i v tržbách. Tato rozkolísanost naznačuje přetrvávající nestabilitu a značnou křehkost čehokoliv, co bychom snad měli tendenci označit jako náznaky oživení. Následující tabulka ukazuje poměrně velmi jasně, že data jsou dosud nespolehlivá a těžko z nich usuzovat na trend ve vývoji.

Tab. 10 - Tržby v průmyslu (meziroční indexy). Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz

	Index (stejně období předchozího roku = 100)					
	červen 2009 p)	červenec 2009 p)	srpen 2009 p)	květen až červenec 2009p)	leden až srpen 2009 p)	září 2008 až srpen 2009 p)
Průmysl ČR (B+C+D)						
Tržby z průmyslové činnosti (b.c.)	85,9	80,3	87,3	81,1	81,9	85,5
Tržby z přímého vývozu (b.c.)	88,4	80,4	91,3	81,6	81,5	83,7
B Těžba a dobývání						
Tržby z průmyslové činnosti (b.c.)	95,0	82,0	88,6	85,6	84,4	92,8
Tržby z přímého vývozu (b.c.)	97,5	86,5	89,8	86,9	77,7	88,9

¹⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí používá dvě metodiky výpočtu míry nezaměstnanosti. Ta, která je uvedena v textu, je onou tradičnější v českých krajích a jsme na ni zvyklí. Evropská unie používá tak zvanou harmonizovanou míru nezaměstnanosti a tak se v září 2009 dostala na úroveň 6,8 procenta. I přes tento růst je Česká republika stále sociálního smíru, když nezaměstnanost je o 2,1 procentního bodu nižší, než je průměr Evropské unie (EU27). Jenom sedm zemí má nezaměstnanost nižší – Nizozemsko, Rakousko, Kypr, Lucembursko, Slovinsko, Dánsko a Rumunsko. Je to velmi zvláštní společenství zemí a jistě by stálo za velmi důkladnou analýzu, proč právě zde se daří lidem stále zaměstnávat.

C Zpracovatelský průmysl							
Tržby z průmyslové činnosti (b.c.)	85,4	79,6	87,7	80,3	80,4	84,0	
Tržby z přímého vývozu (b.c.)	88,0	80,0	92,1	81,3	81,0	83,4	
D Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu							
Tržby z průmyslové činnosti (b.c.)	89,0	87,5	83,8	87,2	93,8	96,5	
Tržby z přímého vývozu (b.c.)	169,6	127,4	12,3*)	126,9	160,9	110,9	

p) *předběžné údaje*

*) *V případě obchodu s energiemi se za tržbu z průmyslové činnosti považuje pouze marže. Výsledek je ovlivněn jejím poklesem*

Zajímavý pohled na věc dávají také průzkumy „nálad“ v průmyslu i v dalších odvětvích ekonomiky tak, jak je ukazuje pravidelný konjunkturální průzkum uskutečňovaný Českým statistickým úřadem. Pokud se na tato data zadíváme opravdu pozorně, pak zde nalezneme několik trendů, které opravdu překvapí a které do značné míry odporují tradičním a zažitým představám o dějích v národním hospodářství. Jedním z těchto trendů je rozpor mezi křivkou důvěry v příští vývoj vykazovanou manažery z oblasti průmyslu a manažery z oblasti stavebnictví:

Tab. 11 - Indikátory důvěry – bazické indexy. Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz, říjen 2009

Ukazatel	2008				2009								
Průměr roku 2005 = 100	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Sezónně očištěné indikátory důvěry za:													
Průmysl	91,7	84,2	79,1	66,9	65,4	62,6	65,1	70,1	71,6	74,2	76,0	76,7	80,4
Stavebnictví	105,9	102,2	103,3	94,9	93,8	84,9	82,8	78,6	73,4	72,9	70,8	69,7	68,7
Obchod	99,0	97,1	94,4	90,8	87,0	87,6	89,2	91,4	90,0	85,7	85,7	82,7	82,4
Služby	98,7	98,9	91,6	88,5	85,3	81,9	81,7	85,3	82,9	79,2	80,4	78,0	78,2
podnikatele celkem	95,9	92,3	84,9	79,2	76,9	73,7	74,7	78,5	77,8	77,0	78,3	77,3	79,0
Spotřebitele	96,9	87,4	88,5	80,8	75,9	74,2	77,9	81,3	85,9	84,9	82,8	83,6	89,0
souhrnný indikátor	96,1	91,5	87,1	79,5	76,7	73,8	75,3	79,0	79,2	78,4	79,1	78,4	80,7

Představitelé stavebních společností si podrželi daleko déle optimismus v období od září až do listopadu roku 2008, naopak ale pomaleji startují svůj optimismus na podzim roku 2009, když se rozdíl mezi jejich postoji a postoji manažerů průmyslových firem stává stále větším. Pokud bychom však přijali tezi, že stavební oblast je citlivým indikátorem vývoje ekonomiky, pak musíme říci, že v roce 2008 naprosto zklamala a nesplnila tuto svoji úlohu, na podzim roku 2009 nám pak říká, že bychom oživení zatím neměli nijak přeceňovat.

3 REAKCE FINANČNÍ SFÉRY

Jak se dá dokázat na příslušných číslech, průmyslová scéna celkem poctivě a s potřebným důrazem reaguje na ekonomické turbulence let 2008 a 2009. Co však dělají financující banky, ty instituce, které v době konjunktury zažívaly krásné a pohodlné časy téměř žádných rizik a vysokých zisků?

Ještě podle údajů konci listopadu 2008 to vypadalo, že úvěrová krize je primárně mediální problém. Celkově se zadluženost firem během již zmíněného listopadu zvýšila reálně jenom o jednu miliardu korun, ale stále hovoříme o růstu a to bylo podstatné. Prosinec přinesl dynamickou změnu, když celkový úvěr bank rezidentům – podnikatelům poklesl o zhruba 12,3 miliardy korun¹⁶. To samozřejmě z celkového úvěru vyššího než bilion korun (listopad: 1024,45 miliardy korun, prosinec: 1012,13 miliardy korun) není tolik, ale zprávy z podniků hovořily o velmi tvrdých akcích bank, jako je uzavírání kontokorentní úvěrů, vypovídání úvěrových smluv či zvyšování úročení. Banky nastavily neobyčejně konzervativní kurz.

Do určité míry jde o přiznání nových tržních rizik financování především průmyslových podniků, když je nesporné, že projekty ještě nedávno ekonomicky naprosto obhajitelné se nyní stávají nebezpečně rizikovou akcí. Celková globální recese tedy opravdu nutí banky přehodnotit přístup k úvěrování. Avšak je otázkou, zda tento trend omezení činnosti bank nebyl přehnaný a zda se finanční domy do značné míry neléčí z toho, že ještě před několika měsíci byla naopak jejich úvěrová politika velmi uvolněná a na přelomu léta a podzimu (tedy v době, kdy již recese nesporně klepala na dveře) se vyskytly měsíce, kdy banky půjčily podnikové sféře nově i dvacet či více miliard korun.

Během roku 2009 se situace obrátila již zcela – jak vidíme z údajů České národní banky. Celkový úvěr podnikové sféře poklesl hluboko pod jeden bilion korun.

Tab. 12 - Stav půjček podnikům a domácnostem (bez cenných papírů). Zdroj: Česká národní banka, Národní měnový přehled, vydáno: říjen 2009 http://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/narodni_stat_data/mp.htm

	01/09	02/09	03/09	04/09	05/09	06/09	07/09	08/09
Úvěry podnikům	1.014.049	1.002.062	989.730	984.156	976.506	975.061	961.627	956.269
Úvěry domácnost.	884.168	896.359	906.389	915.675	922.880	933.357	942.995	950.765

Pro ilustraci – v srpnu roku 2008 měly firmy vypůjčeno 998 miliard, v listopadu 2008 1024 miliardy, stažení téměř sedmdesáti miliard během devíti měsíců do srpna 2009 muselo být v podnikové sféře cítit. Na straně druhé nemá smysl tento vývoj přeceňovat a již vůbec by nebylo správné dávat bankám nějakou vinu na celkové hloubce recese. Objem financování se v srpnu 2009 snížil na 95,8 procenta stavu srpna 2008, objem produkce však poklesl ve stejném měsíci na 91,6 procenta stavu roku 2008, počet zaměstnanců poklesl na 86 procent stavu roku 2008 – asi neexistuje jakýkoliv racionální důvod předpokládat, že by podniky při takto snížené produkci a dalších ukazatelích měly mít soustavně vyšší úvěry. Ekonomicky by to bylo z hlediska bank sebevražedné. Neuspěje ani představa, která se relativně často objevuje mezi manažery v prů-

¹⁶ Zdroj: Česká národní banka, Národní měnový přehled, publikováno 31.ledna 2009 na webové adrese: http://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/narodni_stat_data/mp.htm

myslu, že pokud by financování od bank pokračovalo vstřícněji, nikdy by produkce nepoklesla tak výrazně. To je vyvratitelné například již zmíněným rozparem mezi rychlejším poklesem tržeb oproti produkci, tedy faktem, že nízká poptávka stlačila průmyslové ceny dolů. Není jediný důvod domnívat se, že by štedřejší úvěrové rámce jakkoliv výrazně změnilly situaci v průmyslu a již vůbec není pravděpodobné, že by volnější přístup financím zabránil například krachu alespoň některých firem z těch, které již spadly nebo brzy spadnou do insolvenčního režimu – konzervativní politika bank totiž v podstatě vychází z toho, že průmysl není schopen předložit takové projekty, které by měly slušné parametry rizika a návratnosti, neboť v současné situaci je prostě takových projektů absolutní nedostatek. To je ale výsledkem tržní situace, nikoliv rozhodnutím vedení bankovních domů. Tím nemá být řečeno, že by vždy a ve všech konkrétních případech postupovaly bankovní domy zcela korektně nebo zcela v souladu s ekonomickou logikou, nicméně jednotlivé odchylky nemohly nijak poznamenat celkový stav systému.

Otázkou však je, jak dlouho budou moci finanční domy udržet svou politiku konzervativního přístupu k úvěrování podniků – i když jsme si výše jasně vysvětlili, že tato politika vychází z reality a navíc není tím důvodem, proč je český průmysl v krizi. Avšak nesporným faktem je, že politika nízkých sazeb u depozit a vysokých u úvěrů je nesporně velmi příjemná pro banky, ale ekonomika tím jednoznačně trpí. To sice může být finančníkům do určité míry jedno, ale když nic jiného, bude to vyvolávat protiakce – jak z podnikové tak i z politické sféry se množí hlasy, které upozorňují na odpovědnost bankovního sektoru za určité udržení či rozvíjení průmyslu a celku národní ekonomiky. Z toho vyplývá, že je zde potenciálně připraven tlak na banky, který je má nutit k větší otevřenosti vůči firmám, především z oblasti průmyslu¹⁷.

4 ZÁVĚR

Jak je vidno z analyzovaných statistických dat popisujících především poslední měsíce roku 2008 a pak letní období roku 2009, české průmyslové firmy se snažily a dále snaží vyrovnat s dopady globální krize a reagují způsobem, který lze označit za odpovídající rozsahu problému. Pokud nyní můžeme konstatovat, že tyto podniky propustily zhruba 14 procent svých zaměstnanců, pak se to může zdát nedostatečné vzhledem k prvotnímu poklesu produkce a tržeb v řádu 20 až také 50 procent (konec roku 2008 a první čtvrtletí 2009), avšak v porovnání se snížením výkonnosti průmyslu v srpnu 2009 meziročně o cirka 14 procent je to velmi odpovídající. Vzhledem k tomu, jak je nastaveno pracovní právo v České republice můžeme tvrdit, že rychlejší reakce, než k jaké došlo, zřejmě ani nebyla možná. Propuštění zaměstnance je od okamžiku rozhodnutí otázkou minimálně tří měsíců. To znamená, že zde vidíme jasnou logiku toho, že největší počet

---

17 Nepřekvapuje proto, že se z podnikové sféry ozývá stále silnější hlas k tomu, aby vláda začala pracovat na mechanismech uvolnění úvěrů pro podniky. Je dosti pravděpodobné, že jako v některých jiných zemích, tak i česká vláda přistoupí k přípravě některých opatření, které by banky do jisté míry nutily více úvěrovat. Například je možné převzít model fungující ve Spojených státech, kde mají banky určitou procentní povinnost úvěrování podniků a municípalit vzhledem k objemu primárních vkladů. Další možností je omezit příjmy bank z poplatků, například zmrazit jejich výši nebo zákonem některé přímo určit jako maximální. U poplatků by pravděpodobně stačila pouze výhrůžka státu tím, že hodlá něco podobného udělat a banky by pravděpodobně přišly s nějakým vlastním balíčkem na podporu průmyslu. Podobný postup státu, i kdyby šlo například o omezení poplatků prostřednictvím zákona, je samozřejmě na samotné hraně legality české i evropské, stejně tak je problematické ekonomicky nutit například banky k nějakému povinnému objemu úvěrů. V dobách krize jsou ale politicky přijímána mnohá opatření, která nemají oporu v ekonomické teorii ani nejsou potvrzeny praxí.

lidí odcházel z průmyslu v prosinci 2008 a pak v další vlně na přelomu jara a léta 2009. Prosincové propouštění tak bylo reakcí na brutální pokles poptávky a především nových zakázek v září a v říjnu 2008. Druhá vlna pak odráží poznání vedení českého průmyslu, že krize nebude dynamická, ale přejde v dlouhotrvající stagnaci bez větších růstových podnětů. To ale pro manažery znamenalo, že musí firmu maximálně rychle připravit na následné období a také vypracovat rozumný a slušný plán snižování počtu zaměstnanců tak, aby byla možná dohoda s odbory. I když zde téměř stále hovoříme o včasných a adekvátních reakcích, v mnoha konkrétních případech bychom jistě našli řadu manažerských chyb plynoucích z nostalgie a z přesvědčení, že dopad krize na českou ekonomiku nebude tak silný, jaký se nakonec ukázal.

Nicméně víme, že české společnosti vedle výrazného snižování nákladů na pracovní sílu prostřednictvím snížením počtu zaměstnanců, přistoupily mnohdy i ke krácení mezd, především však odměn. I když z dosud zveřejňovaných výsledků o vývoji mezd se to nezdá (růst je vyšší než pět procent nominálně – to je údaj za srpen 2009), pravděpodobně se zřejmě až na samotném konci roku ukáže, že mzdy v roce 2009 se chovaly neobyčejně střídme a jejich růst bude velmi malý nebo žádný. To by pochopitelně z hlediska průmyslu a jeho budoucího nastartování bylo velmi vhodné – v době, kdy cash flow představuje rozhodující problém celého sektoru je každá úspora na mzdách darem z nebes.

Můžeme také předpokládat, že po dvou již provedených vlnách propouštění přijde na podzim 2009 ještě třetí a z průmyslu odejde více než deset tisíc lidí, povětšinou z výroby. To je jistě sociálně nepřijemné a jenom kvůli průmyslu tak vzroste míra nezaměstnanosti o asi dva až 2,5 procentního bodu. Jak již bylo řečeno, je nutné předpokládat, že především proto bude bez práce během několika měsíců více než deset procent práceschopného obyvatelstva...

Tento sociální aspekt, který je nesporně velmi nepříjemný, by nám neměl vadit v závěru, že (na základě známých dat) můžeme odpovědně říci, že český průmysl jako celek reaguje na krizi naprosto správným způsobem a uskutečňuje takové kroky, které jsou v dané době vhodné a potřebné. Avšak charakter této krize byl v její první fázi na podzim 2008 natolik prudký a v dalších fázích během roku 2009 zase natolik vytrvalý, že ani tato zjevně správná reakce nezabrání rozsáhlému „očišťení“ českého průmyslu od těch společností, které – jak se ukázalo – nebyly dostatečně silné a dostatečně rentabilní na to, aby přežily toto období hluboké recese.

Použitá literatura:

1. KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Inovace nástrojů ekonomiky a managementu organizací*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 80-7179-882-8
2. WÖHE, G., KISLINGEROVÁ, E. *Úvod do podnikového hospodářství*. 2. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-897-2.
3. SEDLÁČEK, T. *Ekonomie dobra a zla*. Praha: Nakladatelství 65. Pole, 2009. ISBN 978-80-903944-3-8.
4. www.czso.cz – Český statistický úřad, oficiální stránky.
5. www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/ – Česká národní banka, Měnová a finanční statistika

Abstract

The contribution tries to grasp the current situation of Czech industrial companies. With the help of statistical data it describes the development in the last quarter 2008 and most of 2009. The focus of this contribution is a summary and evaluation of responses from industrial sphere on the occurred development. From the analysis of the company behaviour is according to the author obvious that the companies solutions are coherent and well aimed. These solutions focus mainly on reducing costs, primarily on the numbers of employees, which despite the situation try to maintain the stability of companies, but also to maintain fighting power for the next period.

Key words: crisis, company, efficiency.

Kontaktní údaje

prof. Ing. Eva Kislíngerová, CSc.

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikobospodářská

Nám. W. Churchilla 4

130 00 PRAHA

e-mail: Eva.Kislíngerova@vse.cz